

Jan Váška

New Labour, Británie a svět

Ideový rámec britské zahraniční politiky za vlády Tonyho Blaira a Gordona Browna

New Labour, Británie a svět

Ideový rámec britské zahraniční
politiky za vlády Tonyho Blaira
a Gordona Browna

Jan Váška

Recenzovali: prof. PhDr. Bořivoj Hnízdo, Ph.D.
PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum
Redakce Dita Křišťanová
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2017
Text © Jan Váška, 2017
Cover photo © ČTK/AP, 2017

Tato monografie vznikla v rámci systému podpory fakultních monografií
Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

ISBN 978-80-246-3744-0
ISBN 978-80-246-3771-6 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2018

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva	9
1. Úvod	11
2. Současný stav zpracování tématu v odborné literatuře	16
2.1 Tradiční ideový rámec labouristické zahraniční politiky a jeho reinterpretace v éře New Labour	19
2.2 Etická zahraniční politika	24
2.3 Doktrína mezinárodního společenství	28
2.4 Atlanticismus	35
2.5 Ideje místa, role a identity Británie ve světě	42
2.6 Formativní ideje evropské politiky New Labour	48
2.7 Další analýzy zahraničněpolitického diskurzu a politické komunikace New Labour	55
2.8 Shrnutí	60
3. Teoreticko-metodologický rámec práce	63
3.1 Základní vymezení filosoficko-teoretického rámce a metodologie práce	63
3.2 Sociální konstruktivismus	66
3.3 Interpretivismus	71
3.4 Koncept diskurzu	72
3.5 Pojmy „konceptuální ideje“ a „ideový rámec“	74
3.6 Analýza diskurzu	77
3.7 Metodologie práce krok za krokem	80
3.8 K textům a jejich výběru	83
4. Mezinárodní prostředí	87
4.1 „Současnost“ a „dnešní svět“	87

4.2	Globalizace	89
4.3	„Mezinárodní společenství“	91
4.4	Rozložení moci v mezinárodním systému	92
4.5	Normy a pravidla mezinárodní politiky	95
4.6	Suverenita a intervence	99
4.7	Mezinárodní organizace	103
4.8	Aktuální mezinárodní agenda	110
4.9	Mezinárodní prostředí: shrnutí	120
5.	Identita a mezinárodní postavení Británie	122
5.1	Identita Británie	122
5.2	Postavení Británie ve světě	126
5.3	Postavení Británie v Evropě	130
5.4	Identita a mezinárodní postavení Británie: shrnutí	135
6.	Britská zahraniční politika	137
6.1	Cíle britské zahraniční politiky	137
6.2	Mocenské zdroje britské zahraniční politiky	144
6.3	Prostředky britské zahraniční politiky	147
6.4	Modality užití vojenské síly	150
6.5	Britská zahraniční politika a zájmy	153
6.6	Britská zahraniční politika a hodnoty	157
6.7	Britská zahraniční politika: shrnutí	162
7.	Evropa a evropská integrace	163
7.1	Smysl a cíle evropské integrace	167
7.2	Úspěchy a selhávání evropské integrace	169
7.3	Ústavní uspořádání Evropské unie	173
7.4	Evropa/EU ve světě	177
7.5	Kontinuita evropské integrace	179
7.6	Evropa – shrnutí	181
8.	Spojené státy a „zvláštní vztah“	183
8.1	Amerika a svět	186
8.2	Transatlantické vztahy	189
8.3	Britsko-americký bilaterální vztah	193
8.4	Spojené státy a „zvláštní vztah“ – shrnutí	198
9.	Formativní události a zahraniční angažmá éry New Labour	199
9.1	Útoky z 11. září 2001	199

9.2	Válka v Afghánistánu	203
9.3	Válka v Iráku	208
9.4	Finanční a hospodářská krize	217
10.	Shrnutí a interpretace poznatků	219
10.1	Šest předělových momentů v zahraničněpolitickém diskurzu vlád New Labour	220
10.2	Stabilní prvky ideového rámce zahraniční politiky New Labour	226
10.3	Změny v ideovém rámci zahraniční politiky New Labour	227
10.4	Zdroje dynamiky zahraničněpolitického diskurzu	231
11.	Závěr	234
	Přílohy	243
	Příloha 1 – Seznam a charakteristika analyzovaných textů	243
	Příloha 2 – Kódovací mřížka	270
	Příloha 3 – Ukázka kódování textu	272
	Příloha 4 – Medailony protagonistů	280
	Tony Blair	280
	Gordon Brown	284
	Robin Cook	289
	Jack Straw	290
	David Miliband	291
	Douglas Alexander	292
	Summary	293
	Seznam zkratk	295
	Bibliografie	297
	Ediční poznámka	309

Předmluva

Kniha, která se čtenáři dostává do rukou, vznikla úpravou dizertační práce *Ideový rámec britské zahraniční politiky za vlády New Labour*, obhájené v květnu 2016 na Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Největší z řady provedených změn bylo doplnění krátkých empirických úvodů k většině kapitol stati. Ty by měly čtenáři napomoci vytvořit si vazbu mezi sférami zahraničněpolitických idejí a diskurzů a empirické mezinárodní politiky, a tím mu usnadnit sledování výkladu. Rovněž byly zohledněny odborné texty publikované k tématu v průběhu roku 2016. Kniha je určena v první řadě poučeným čtenářům zajímajícím se o problematiku britské zahraniční politiky, kteří mají zájem prohloubit svoje porozumění idejím, jež ji v mimořádně zajímavém období zatím poslední labouristické vlády formovaly. Zároveň se obrací k zájemcům o metodologickou stránku uskutečněného výzkumu – jako pomůcka pro ty, kdo by se sami rádi pustili do zkoumání světa politických idejí nástroji kvalitativní diskurzní analýzy, ale třeba i jako impuls k obecnější metodologické debatě o potenciálu, ale i o limitech zde ozkoušených postupů.

* * *

Rád bych na tomto místě poděkoval školiteli své dizertační práce prof. Jiřímu Peškovi za důvěru, s níž se jí ujal, a za trpělivost, s níž ji doprovázel. Svým kolegům z katedry evropských studií děkuji za dlouholetou všestrannou podporu, jmenovitě pak vděčím prof. Lence Rovné za probuzení svého zájmu o období soudobých britských dějin a dr. Tomáši Weissovi za pádné připomínky k metodologické části práce. Za cenné podněty děkuji oponentům své dizertační práce, prof. Blance Říchové a doc. Vlastimilu Fialovi, a oběma lektorům této knihy: prof. Bořivoji

Hnízдови a dr. Pavlu Hlaváčkovi. Své rodině s láskou děkuji za zázemí, které v ní mám. Největší dík pak patří mé ženě Marianě za její velkorysost a nekonečnou trpělivost v těch dlouhých letech, kdy tato práce byla (nevítaně rozpínavým) členem naší domácnosti.

=/=

V Praze 25. března 2017

1. Úvod

Vymezení tématu a cílů knihy

Předmětem této knihy je ideový rámec britské zahraniční politiky v letech 1997–2010, kdy Británii spravovaly labouristické vlády vedené Tonym Blairem a Gordonem Brownem. Toto období bývá označováno jako éra vlád New Labour.¹ V rovině empirické zahraniční politiky je pro éru New Labour charakteristické jedno z velkých vzepětí „zvláštního vztahu“ se Spojenými státy v kontextu společného postupu v tažení proti mezinárodnímu terorismu (ikonické fotografie zobrazují neformálně oblečeného Tonyho Blaira „bok po boku“, *shoulder to shoulder*, amerického prezidenta George W. Bushe), důvěra v možnosti zahraničního nasazování vojenské síly k dosahování humanitárních cílů, protiprávní invaze do Iráku a její neblahé důsledky, nakonec neúspěšná snaha „smířit“ Brity s členstvím v Evropské unii a Británii pevně etablovat jako aktivního a vlivného aktéra v evropské integraci a v neposlední řadě až mesianistický přístup k mezinárodním problémům, odrážející se i v nebylém (a silně medializovaném) důrazu na problematiku rozvoje globálního Jihu.² Zároveň jde o období, kdy se v britském prostředí poprvé naplno rozvíjí strategické uvažování o zahraniční politice země. To je formálně zachyceno nejprve v sérii koncepčních dokumentů ministerstva zahraničí a v období Brownovy vlády pak ve Strategii národní bezpeč-

-
- 1 Z hlediska vývoje Labouristické strany jako takové je možné počátek éry New Labour datovat do rozmezí let 1994–96, kdy byl do jejího čela zvolen Tony Blair, strana ze svých stanov vypustila závazek prosazovat kolektivní vlastnictví výrobních prostředků (článek IV) a přijala nový programový manifest *New Labour, New Life for Britain*. Definitivní tečkou za obdobím New Labour je pak volební porážka v roce 2015, kdy byl do čela strany zvolen představitel tradičního levicového křídla Jeremy Corbyn.
 - 2 Pro přehled základní literatury k tématu britské zahraniční politiky období New Labour viz úvod Kapitoly 2 této práce.

nosti (2008), jejíž vznik dokládá významný soudobý trend v uvažování o vnějších vztazích státu: postupující provázanost tradiční diplomacie, vnějších ekonomických vztahů, obranné politiky a aspektů vnitřní bezpečnosti pod zastřešujícím konceptem národní bezpečnosti.³

Tato práce se však primárně nezabývá empirickou rovinou britské zahraniční politiky v éře New Labour, ale zahraničněpolitickým diskurzem vrcholných vládních představitelů, idejemi, které tento diskurz spravovaly, a jejich proměnami v průběhu zkoumaného období. Soubor těchto zakládajících idejí a významů nazývá „ideovým rámcem“ britské zahraniční politiky. Protože autorovým motivem k výzkumu politického diskurzu⁴ byla premisa existence těsné vazby mezi zahraničněpolitickým diskurzem a jednáním, byl předmětem zkoumání pouze dobový oficiální diskurz labouristické vlády, jak jej zachycují především publikované přepisy zahraničněpolitických proslovů jejích nejvyšších představitelů. Práce se proto nevěnuje menšinovým, od zahraničněpolitické praxe reálně odříznutým vnitrostranickým alternativám k tomuto hegemonickému diskurzu. Autor navrhuje analytickou kategorii tzv. konceptuálních idejí, induktivně vyvozených abstraktních pozitivních či normativních výroků, které tok vypovídání k danému tématu v určitém čase organizují. Dynamiku ideového rámce zahraniční politiky New Labour jako celku pak sleduje právě v rovině těchto „řídících významů“ – konceptuálních idejí.

Uskutečněný výzkum sledoval několik postupných cílů. Výchozím krokem byla identifikace hlavních témat a uzlových bodů diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ pro éru vlád New Labour. Následně se zkoumání zaměřilo, na základě analýzy reprezentativního souboru textů, na identifikaci konceptuálních idejí pro každý tematicky definovaný segment tohoto diskurzního pole a na jejich případné změny v průběhu zkoumaného období. Poté již bylo možné navrhnout odpověď na soubor tří výzkumných otázek: (1) *Kdy a za jakých okolností došlo v období vlád New Labour ke změnám zahraničněpolitického diskurzu britské vlády?* (2) *Které součásti ideového rámce (tedy které konceptuální ideje či jejich formace) labouristické zahraniční politiky zůstaly během zkoumaného období stabilní a které, a v jakém kontextu, naopak prošly trans-*

3 Pro zasazení vzniku Strategie národní bezpečnosti do kontextu proměn role státu a způsobu vládnutí v Británii v éře New Labour viz Tara McCormack, „The British National Security Strategy: Security after Representation“, *B7PIR* 17:3 (2015), 494–511.

4 Pro (kritickou tradicí inspirované) uvedení do problematiky výzkumu politického diskurzu viz Paul Chilton a Christina Schäffner, „Introduction. Themes and principles in the analysis of political discourse“, in Paul Chilton a Christina Schäffner (edd.), *Politics as Text and Talk. Analytic approaches to political discourse* (Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002), 1–41.

formací? A v obecné rovině, (3) jaké lze na základě poznatků vyplynulých z uskutečněného výzkumu identifikovat zdroje transformace ideového rámce zahraniční politiky státu v průběhu jednoho souvislého vládního období určité politické strany?

Vymezení teoretického rámce a metodologie práce

Práce vychází z tradice interpretativního výzkumu a „obratu k jazyku“⁵ ve společenských vědách. Hlásí se k premisám sociálního konstruktivismu, především jeho interpretivistické, lingvistické větve.⁶ Ideový rámec britské zahraniční politiky, tedy soubor konceptuálních idejí organizujících v daném čase zahraničněpolitický diskurz vládních představitelů, pojímá v intencích sociálně-konstruktivistické premisy vzájemného ustavování činitelů a struktur jako ideovou strukturu, jež protagonistům zahraniční politiky na jednu stranu umožňuje k tématu smysluplně promlouvat, a zprostředkovaně i jednat, na druhou stranu jejich diskurzivnímu i sociálnímu jednání stanovuje meze toho, co je srozumitelné, „normální“ a přípustné. Zároveň je tato struktura prostřednictvím diskurzivního jednání těchto aktérů zpřítomňována a potvrzována, anebo za určitých okolností naopak přetvářena.

Těžiště metodologie práce tvoří kvalitativní metody analýzy textů, konkrétně obsahová a diskurzivní analýza. Předmětem analýzy je soubor 47 dokumentů (viz Přílohu 1) připsaných tzv. autorizovaným mluvčím britské zahraniční politiky zkoumaného období. Konkrétně jde o vybrané zahraničněpolitické projevy tehdejších ministerských předsedů Tonyho Blaira a Gordona Browna, projevy ministrů zahraničních věcí a také zahraničněpolitické pasáže volebních programů Labouristické strany pro všeobecné volby. Vlastní datovou základnu práce tvoří soubor výpovědí (gramatických vět, částí vět či krátkých nadvětných celků), případně sousloví, získaných z těchto textů standardizovaným postupem, v nichž jsou artikulovány významy k některému ze zvolených tematických okru-

5 Práce tedy vychází z premisy, že řeč není neutrálním médiem komunikace, jež by při správném užití pouze věrně odráželo vnější, na mluvčím nezávislou skutečnost. Naopak – jazyk nejenže vytváří paralelní „režimy pravdy“, ale především hraje konstitutivní roli ve vztahu k sociálnímu světu, v němž ustavuje objekty a jejich identity, významy a vztahy. Rovněž změna v sociálním světě se děje prostřednictvím změny v diskurzu. Louise Phillips a Marianne Jørgensen, *Discourse Analysis. Theory and Method* (London: Sage, 2002), 9.

6 Pro rozlišení mezi tzv. konvenční a interpretivistickou variantou sociálního konstruktivismu viz Jeffrey Checkel, „Constructivism and foreign policy“, in Steve Smith, Amelia Hadfield a Tim Dunne (edd.), *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: OUP, 2008), 71–82.

hů v rámci zkoumaného diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ (pro jejich seznam viz kódovací mřížku v Příloze 2). Kódování textů a analýzu získaných dat autor uskutečnil manuálně bez pomoci specializovaného softwaru.

Zvolený přístup, kdy se v těžišti badatelského zájmu nachází soustava idejí zprostředkovaných souborem politických projevů, samozřejmě není s to plně vysvětlit, natož predikovat kterékoli konkrétní zahraničněpolitické rozhodnutí. Avšak porozumění tomu, jak tvůrci zahraniční politiky daného státu v konkrétním historickém období konceptualizovali mezinárodní prostředí, jeho normy, pravidla a mocenskou strukturu, definující témata mezinárodní agendy, mezinárodní identitu, roli, mocenské zdroje a zájmy své země, je zásadní pro pochopení motivů jejich rozhodování, povahy dilemat, kterým čelili, i toho, proč pro ně byly určité varianty jednání „přirozené“, zatímco jiné *a priori* nemyslitelné.

Struktura práce

Práce je členěna do jedenácti kapitol. Po tomto stručném úvodu jsou zařazeny přehled a zhodnocení zpracování problematiky ideového rámce zahraniční politiky New Labour v dosud publikované odborné literatuře (Kapitola 2). Následuje teoreticko-metodologická část práce (Kapitola 3). Ta po představení obecného teoretického rámce práce vymezuje klíčové pojmy „diskurz“, „konceptuální ideje“ a „ideový rámec“ a poté přibližuje metodologii uskutečněného výzkumu a strategii zvolenou pro sestavení analyzovaného korpusu textů.

Navazující text již předkládá výsledky samotného bádání. Analýza zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour a jeho vývoje je z rozsahových důvodů rozdělena podle tematického klíče do šesti kapitol. Ty se postupně zabývají diskurzivní konstrukcí mezinárodního prostředí, norem, které je spravují, a soudobé zahraničněpolitické agendy (Kapitola 4); identity, mezinárodního postavení a role Spojeného království a postavení Británie v Evropě (Kapitola 5); cílů, zdrojů a prostředků britské zahraniční politiky a role zájmů a hodnot v ní (Kapitola 6); Evropské unie a procesu evropské integrace (Kapitola 7); identity, mezinárodního postavení a role Spojených států amerických, transatlantických vztahů a bilaterálního britsko-amerického vztahu (Kapitola 8) a klíčových zahraničněpolitických angažmá a formativních mezinárodních událostí éry New Labour: teroristických útoků z 11. září 2001, válka v Afghánistánu a Iráku a vypuknutí finanční krize na podzim 2008

(Kapitola 9). Každá z těchto tematických kapitol (s výjimkou obsahově fragmentované deváté kapitoly) je zakončena stručným shrnutím hlavních poznatků. Závěrečná kapitola stati (Kapitola 10) získané poznatky syntetizuje a interpretuje, a tím zodpovídá vytyčené výzkumné otázky. Nejprve předkládá chronologický nástin vývoje zahraničněpolitického diskurzu New Labour a jeho hlavních předělových momentů. Poté se zaměřuje na dynamiku jeho ideového rámce z perspektivy stabilita-změna. Konečně na základě kontextualizace identifikovaných změn v souboru konceptuálních idejí nabízí rozvrh možných zdrojů transformace zahraničněpolitického diskurzu v průběhu vládního období jedné politické strany. Vlastní stručný závěr práce (Kapitola 11) již poznatky předestřené v desáté kapitole nezdvojuje, konfrontuje je nicméně se závěry dalších výzkumů této problematiky. Jako přidanou hodnotu pak nabízí *ex post* reflexi zvolené výzkumné metody a návrh výzkumné agendy, jež by na předkládanou práci mohla navázat.

Za bibliografický seznam a seznam zkratk jsou zařazeny čtyři přílohy: charakteristika analyzovaných textů, přibližující dle potřeby i specifické okolnosti jejich vzniku a proslovení (Příloha 1), kódovací mřížka (Příloha 2), ukázka kódování textu (Příloha 3) a medailony protagonistů zahraniční politiky vlád New Labour (Příloha 4). Přílohy 2 a 3 doplňují metodologickou kapitolu práce, přílohy 1 a 4 předkládají informace potřebné k poučenější interpretaci jednotlivých textů.

2. Současný stav zpracování tématu v odborné literatuře

Britská zahraniční a evropská politika za vlády New Labour je především v empirické rovině již poměrně obsáhle zpracovaným tématem. Publikována byla řada monografií; z akademických prací jde především o *British Foreign Policy under New Labour, 1997–2005* Paula Williamse a *British Foreign Policy. The New Labour Years*, editovaná Oliverem Daddowem a Jamiem Gaskarthem⁷. Vysoce respektovány jsou i některé na hranici akademické literatury a investigativní žurnalistiky ležící práce předních publicistů, zejména z období války v Iráku.⁸ K dispozici je též bez nadsázky nepřeborné množství akademických článků. Za hlavní periodika soustavně se věnující této problematice je možno považovat *International Affairs* (založeno 1922, vydává Chatham House prostřednictvím vydavatelství Wiley-Blackwell) a *British Journal of Politics and International Relations* (založeno 1999, vydává Political Studies Association prostřednictvím Wiley-Blackwell). Velká část publikovaných prací byla napsána akademiky působícími přímo na britských univerzitách, některé texty jsou i z pera autorů působících v jiných anglofonních zemích, méně často pak v kontinentální Evropě.

Některé aspekty empirické roviny tématu, především dynamika politického rozhodování a vnitropolitické souvislosti zahraničněpolitické agendy, jsou detailně zmapovány i v dalších historiografických pracích ze soudobých politických dějin, jako jsou politické biografie Anthonyho

7 Paul Williams, *British Foreign Policy under New Labour, 1997–2005* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005); Oliver Daddow a Jamie Gaskarth (edd.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011).

8 Zejména John Kampfner, *Blair's Wars* (London: Free Press 2003, 2. vydání 2004); Peter Riddell, *Hug them Close: Blair, Clinton, Bush and the „Special Relationship“* (London: Politico's, 2003); David Coates a Joel Krieger (with Rhiannon Vickers), *Blair's War* (Cambridge: Polity, 2004).

Seldona⁹ či kroniky labouristické vlády Andrewa Rawnsleyho.¹⁰ Ideovým a hodnotovým zázemím a osobnostními předpoklady tvůrců britské zahraniční politiky v analyzovaném období se dále zabývají práce Stephena Dysona z oblasti politické psychologie.¹¹ Účastnická svědectví nabízejí publikované memoáry hlavních protagonistů, (v chronologickém pořadí) Robina Cooka, Clare Shortové, Alastaira Campbella, Tonyho Blaira a Jacka Strawa.¹² Při práci s těmito prameny je však nutno brát zřetel na specifika autobiografického žánru.

Zásadní pro plné porozumění britské zahraniční a evropské politice v éře New Labour jsou však i některé knižní tituly pokrývající delší časové rozmezí, než je samotné období 1997–2010. Jedná se buď o práce věnované jednotlivým klíčovým dimenzím britské zahraniční politiky (k britsko-americkým vztahům jde o práce Johna Dumbrella a editovanou monografii Alana Dobsona a Steva Marshe¹³, z řady syntéz k evropské politice např. o *Britain and European Integration since 1945: on the sidelines* autorů Gowlanda, Turnera a Wrighta¹⁴), anebo zahraniční a evropské politice Labouristické strany v delší historické perspektivě (monografie Rogera Broadu, Rhiannon Vickersové a Marka Phythiana¹⁵). Tyto práce

-
- 9 Anthony Seldon, *Blair* (London: Free Press, 2005); Anthony Seldon a Guy Lodge, *Brown at 10* (London: Biteback, 2010).
 - 10 Andrew Rawnsley, *Servants of the People. The Inside Story of New Labour* (revised edition London: Penguin Books, 2001); Andrew Rawnsley, *The End of the Party. The Rise and Fall of New Labour* (London: Penguin Books, 2010).
 - 11 Stephen Benedict Dyson, *The Blair Identity: Leadership and Foreign Policy* (Manchester: MUP, 2009); Stephen Benedict Dyson, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, in Oliver Daddow a Jamie Gaskarth (edd.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 63–83.
 - 12 Robin Cook, *The Point of Departure: Diaries from the Front Bench* (New York: Simon & Schuster, 2003); Clare Short, *An Honourable Deception? New Labour, Iraq, and the Misuse of Power* (New York: Free Press, 2005); Alastair Campbell, *The Blair Years: Extracts from the Alastair Campbell Diaries* (New York: Arrow Books, 2008); Tony Blair, *A Journey* (London: Hutchinson, 2010); Jack Straw, *Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2012).
 - 13 John Dumbrell, *A Special Relationship. Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq* (2nd edition Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006); Alan Dobson a Steve Marsh (edd.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013).
 - 14 David Gowland, Arthur Turner a Alex Wright, *Britain and European Integration since 1945: on the sidelines* (London: Routledge, 2010).
 - 15 Roger Broad, *Labour's European dilemmas: from Bevin to Blair* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2001); Rhiannon Vickers, *The Labour Party and the World, Volume 1: The Evolution of Labour's Foreign Policy 1900–1951* (Manchester: Manchester University Press, 2003); Rhiannon Vickers, *The Labour Party and the World, Volume 2: Labour's Foreign Policy Since 1951* (Manchester: Manchester University Press, 2011); Mark Phythian, *The Labour Party, War and International Relations, 1945–2006* (London: Routledge, 2007).

jsou pro naše zkoumání přínosné tím, že se zabývají i historickými ideovými východisky a tradičními závazky labouristické zahraniční a evropské politiky.

Každá z těchto prací určitým způsobem reflektuje i ideový rámec či některé prvky ideového rámce britské zahraniční politiky zkoumaného období. Zpravidla se však jedná o konkrétní jednotlivé ideje či soubory významů. Ty jsou typicky pojímány jako (často normativně ukotvené) závazky, s nimiž pak autoři poměřují reálnou zahraničněpolitickou praxi. Příkladem může být literatura zabývající se tzv. etickou dimenzí britské zahraniční politiky (monografie editovaná Richardem Littlem a Markem Wickham-Jonesem, studie Nicholase Wheelera a Tima Dunna¹⁶), Blairovou ideou „Doktríny mezinárodního společenství“¹⁷ či ideou humanitární intervence¹⁸. Z takto nastaveného tázání posléze vycházejí otázky po autenticitě či instrumentálnosti zahraničněpolitické rétoriky a možnostech konzistentního vedení normativně formované zahraničněpolitické praxe.

Texty, které jako svoji primární metodu užívají diskurzní analýzu, mají až na výjimky (monografie Normana Fairclougha a Olivera Daddowa¹⁹) rozsah odborného článku či kapitoly v editované monografii a zpracovávají vždy určitý výsek problematiky, kterou si autor v této knize klade za cíl zpracovat v ucelené podobě. Ve velké většině byly publikovány až po roce 2010; jejich autoři tedy měli možnost reflektovat vývoj zahraničněpolitického diskurzu celého období vlády New Labour. Řada těchto textů (zařazených do tematických čísel *BŽPIR* 2013 a *Journal of Common Market Studies* 2015) se hlásí k tzv. interpretivistické škole (viz kapitolu 3) a pracuje s interpretačními koncepty tradic a dilemat.

16 Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000); Nicholas Wheeler a Tim Dunne, *Moral Britannia? Evaluating the Ethical Dimension in Labour's Foreign Policy* (London: Foreign Policy Centre, 2004).

17 Jason Ralph, „A Difficult Relationship: Britain's Doctrine of International Community and America's 'War on Terror'“, in Oliver Daddow a Jamie Gaskarth (edd.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 123–38; Jason Ralph, „After Chilcot: The 'Doctrine of International Community' and the UK Decision to Invade Iraq“, *British Journal of Politics and International Relations* 13:2 (2011), 304–25.

18 Will Bartlett, „Simply the right thing to do: Labour goes to war“, in Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 131–46; David McCourt, „Embracing Humanitarian Intervention: Atlanticism and the UK Interventions in Bosnia and Kosovo“, *BŽPIR* 15:2 (2013), 246–62.

19 Norman Fairclough, *New Labour, new language?* (London: Routledge, 2000); Oliver Daddow, *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history* (Manchester: Manchester University Press, 2011).

Tato kapitola mapuje stávající zpracování tématu ideového rámce zahraniční a evropské politiky New Labour v odborné literatuře v celkem osmi podkapitolách. První z nich připomíná nejprve práce reflektující historickou zahraničněpolitickou ideologii Labouristické strany, poté pak celkové rozvrhy ideového rámce britské zahraniční a evropské politiky v období New Labour, jak je předkládají dosud publikované práce. Následující tři kapitoly přibližují reflexi tří hlavních souborů idejí, jimiž se akademická literatura dosud zabývala: etické dimenze zahraniční politiky, liberálního intervencionismu (aka Blairovy „Doktríny mezinárodního společenství“) a atlanticismu, tedy strategické orientace na bilaterální vztah se Spojenými státy. Pátá podkapitola stručně připomíná texty reflektující labouristickou konceptualizaci mezinárodní identity a postavení Spojeného království, na ni navazuje část věnující se reflexi formativních idejí evropské politiky New Labour. Sedmá podkapitola představuje některé další práce založené na metodách diskurzivní analýzy. Závěrečná část shrnuje poznatky z celé kapitoly a do tohoto kontextu zasazuje výzkum předkládaný v této práci.

2.1 Tradiční ideový rámec labouristické zahraniční politiky a jeho reinterpretační v éře New Labour

Tradiční zahraničněpolitická doktrína labouristické strany bývá označována souslovím liberální internacionalismus. Tim Dunne vymezuje tento přístup, jenž v základních konturách vychází z meziválečné idealistické tradice uvažování o mezinárodních vztazích, následovně: v kognitivní rovině je liberální internacionalismus založen na uznání faktu vzájemné provázanosti a závislosti a z něho plynoucích společných základních zájmů všech států. V rovině praktické zahraniční politiky se toto východisko promítá do důrazu na mezinárodní instituce a jejich roli při usnadňování spolupráce mezi státy. V rovině normativní pak liberální internacionalismus apeluje na upřednostňování kolektivního dobra před úzce chápáním národním zájmem, není-li v sázce samotné přežití státu.²⁰ Rhiannon Vickersová ve své autoritativní syntéze historického vývoje zahraniční politiky Labouristické strany definuje již konkrétní labouristickou variantu liberálního internacionalismu jako soubor šesti základních principů: (1) podpora mezinárodních organizací coby regulátora inter-

20 Tim Dunne, „‘When the shooting starts’: Atlanticism in British security strategy“, *International Affairs* 80:5 (2004), 905.

akce mezi státy v anarchickém mezinárodním prostředí; (2) povinnost států usilovat o kolektivní dobro, ne pouze o naplňování partikulárních národních zájmů, a s ní – a následujícím bodem – související chápání (labouristickou vládou vedené) Británie jako „vůdčí morální síly“ ve světě; (3) demokracie, sociální spravedlnost a univerzální etické normy jako hodnotový základ zahraniční politiky; (4) upřednostňování principu kolektivní bezpečnosti před rovnováhou sil; (5) antimilitarismus; (6) mezinárodní solidarita pracujících jako odraz socialistických východisek labouristické ideologie.²¹

Paul Williams v monografii věnované britské zahraniční politice prvních dvou funkčních období vlád New Labour (1997–2005) argumentuje, že zahraniční politika Blairových vlád propojovala ideová východiska tradičního labouristického liberálního internacionalismu (zde Williams vychází z citovaného pojetí Rhiannon Vickersové) s churchillovskou koncepcí „tří kruhů“, jež od druhé poloviny 40. let formovala uvažování generací tvůrců a praktiků britské zahraniční politiky.²²

Připomeňme zde na okraj, že představa Británie jako jedinečného průniku tří „kruhů“, tedy aliancí či seskupení států s rozhodujícím vlivem na světové dění – v původní Churchillově formulaci „Britského Commonwealthu a Impéria“, „anglicky hovořícího světa“ a „sjednocené Evropy“²³ – svým důrazem na aliance pevně spočívá v realistickém přístupu k mezinárodním vztahům.²⁴ Ideový rámec zahraniční politiky New Labour tedy propojuje ne vždy plně kompatibilní (např. logika aliancí a kolektivní obrany versus logika kolektivní bezpečnosti) principy realistické a liberálně-idealistické tradice zahraničněpolitického uvažování, či Williamsovými slovy, hobbesovskou, grotiovskou i kantovskou logiku pohledu na bezpečnost Spojeného království (a mezinárodní politiku obecně).²⁵

Podle Williamse došlo v období New Labour k aktualizaci tradiční labouristické verze liberálního internacionalismu, jak jej podává Vickersová, hned v několika ohledech. Především oproti tradiční ideologii Labouristické strany New Labour mnohem bezvýhradněji přijímala a prosazovala principy liberální tržní ekonomiky. Skrze toto prizma také

21 Vickers, *The Labour Party and the World: Volume 1*, 5–9.

22 Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, zejména 23–31.

23 Citováno v Michael Harvey, *Perspectives on the UK's Place in the World*, Chatham House, December 2011 [online, www.chathamhouse.org].

24 Oliver Daddow, „Conclusion“, in Oliver Daddow a Jamie Gaskarth (edd.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 226.

25 Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 169–70.

principiálně vstřícně nahlížela na (v polovině 90. let se v labouristickém diskurzu pevně etablovavší) koncept globalizace. V tomto bodě se podle něj New Labour od tradiční zahraničněpolitické ideologie strany odchýlila nejvýrazněji.²⁶ Ambivalentnější oproti starší labouristické tradici byl vztah New Labour k možnosti užití vojenské síly: ta pro Blaira představovala legitimní nástroj k dosahování humanitárních cílů. Konečně přes Blairovo intelektuální zázemí v tradici křesťanského socialismu byly podle Williamse v tomto období v britské zahraniční politice zřetelně upozaděny socialistické principy.²⁷

Výslednicí těchto nesourodých ideových impulzů byly podle Williamse čtyři základní závazky, které se zahraniční politika New Labour snažila naplňovat: (1) multilateralismus, tedy snaha o kolektivní, v mezinárodních institucích ukotvený přístup k mezinárodním problémům; (2) atlanticismus, tj. orientace na těsné, a nejlépe privilegované, bilaterální partnerství se Spojenými státy a důraz na řešení bezpečnostních výzev v Evropě i širším světě v transatlantickém formátu a prostřednictvím Severoatlantické aliance; (3) neoliberalismus, tedy podpora globálního režimu volného obchodu v kombinaci se silným důrazem na prosazování britských obchodních zájmů, podpora mezinárodních finančních a obchodních organizací a šíření západního, liberálně-demokratického a kapitalistického modelu modernizace; (4) moralismus, čili důraz na tzv. etickou dimenzi zahraniční politiky.²⁸

Chronologicky poslední rozvrh ideového rámce zahraniční politiky New Labour, který zde uvádíme, načrtl Michael Clarke v zahraničněpolitické kapitole autoritativní bilance Blairovy vlády, editované v roce 2007 Anthonym Seldonem. Zatímco dříve publikované práce podle našeho soudu refletovaly primárně období 1997–2001, tato interpretace již výrazně zohledňuje diskurz Blairových projevů a strategických dokumentů vlády z doby po 11. září 2001 a invazi do Iráku. Clarke v těchto textech identifikoval tři vzájemně propojené sady principů, které uvažování labouristické vlády o zahraniční politice a soudobém vývoji mezinárodního prostředí formovaly: (1) britská zahraniční politika by se měla, vzhledem k existenci fundamentální shody britských hodnot a zájmů („idealismus se stává reálpolitikou“), zásadním způsobem vztahovat k hodnotám; (2) integrovaná zahraniční politika – je zapotřebí nahlížet koncept moci holisticky a usilovat o propojování nástrojů „tvrdé“ a „měkké“ moci; (3) univerzalizmus – britské, respektive západní

26 Tamtéž, 26–28.

27 Tamtéž, 25–26.

28 Tamtéž, 28–31.

hodnoty jsou identifikovány s pokrokem lidstva jako celku, britská vláda má tedy morální povinnost se za ně nasazovat v zájmu a pro dobro celého světa.²⁹

* * *

Některé práce z období prvních let Blairovy vlády se pokusily její zahraniční politiku interpretovat prizmatem ideje tzv. Třetí cesty, jež byla v té době považována (a jako taková i předkládána samotnými protagonisty) za ideový svorník celého projektu New Labour. Pro Rhiannon Vickersovou představoval těžiště Třetí cesty v zahraniční politice akcent na její „etickou dimenzi“³⁰, Nicholas Wheeler a Tim Dunne ji spatřovali v normativním konceptu „dobrého mezinárodního občanství“ (*good international citizenship*)³¹ a později identifikovali s Blairovou „Doktrínou mezinárodního společenství“. Po roce 2000³² však tento pro analytické potřeby beznadějně vágní pojem z akademického diskurzu zcela vymizel.

Postupem času vzrůstala v akademické literatuře kritičnost jak vůči rétorice labouristické zahraniční politiky, tak vůči pociťované mělkosti a nekonzistentnosti jejího ideového ukotvení. Ilustrací tohoto kritického odstupu je text Tary McCormackové, která „konceptuální vakuum“ britské zahraniční politiky Blairovy a Brownovy éry připisuje údajné konceptuální a ideové prázdnotě celého „postideologického“ projektu New Labour. Zahraniční politika tak podle ní „neměla co zrcadlit“ a fakticky byla pouhou sousledností nahodilých kroků.³³

* * *

Od roku 2013 je v akademické produkci k problematice britské zahraniční a evropské politiky možné zaznamenat novou vlnu textů vycházejících

29 Michael Clarke, „Foreign Policy“, in Anthony Seldon (ed.), *Blair's Britain 1997–2007* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 598–600.

30 Rhiannon Vickers, „Labour's search for a Third Way in foreign policy“, in Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 33–48.

31 Nicholas Wheeler a Tim Dunne, „Good International Citizenship: a third way for British foreign policy“, *International Affairs* 74:4 (1998), 847–70.

32 Viz ještě Richard Little, „Conclusion: the ethics and the strategy of Labour's Third Way in Foreign Policy“, in Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 251–63.

33 Tara McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy: Exporting Domestic Incoherence“, in Oliver Daddow a Jamie Gaskarth (edd.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 121–22.

z interpretivistického přístupu ke studiu zahraniční politiky. Některé z těchto textů již reflektují personální a ideový vývoj Labouristické strany po odstoupení Tonyho Blaira v roce 2007 a zohledňují, jak s tradicemi (chápanými v intencích prací Marka Bevira jako sady významů a přesvědčení „zdeděných“ jednotlivcem v průběhu socializace³⁴) labouristické zahraniční politiky pracovala v kontextu dilemat turbulentního konce první dekády nového století nová generace jejích protagonistů v čele s Gordonem Brownem a Davidem Milibandem. V nejobecnější rovině interpretivisté v britské zahraniční politice rozlišují čtyři hlavní tradice: konzervativní, whigovskou (ta historicky převažovala u FCO), liberální a socialistickou. Pro dvě poslední jmenované tradice je charakteristický internacionalismus a kosmopolitismus. Liberální tradice navíc tíhne k akcentování ekonomického liberalismu a liberálně demokratických politických hodnot, naopak socialistická tradice se vztahuje k sociálně demokratickým politickým hodnotám a je kritická vůči ekonomickému liberalismu.³⁵ Období New Labour je v této perspektivě érou, kdy v britské zahraniční politice převažovaly (v aktualizované a reinterpretované podobě) tradice liberální a socialistická.

Judi Atkinsová spatřuje východisko labouristické filosofie a programu v éře New Labour v přijetí globalizace jako nezvratného faktu, ježmuž je třeba přizpůsobit („modernizovat“) sociálnědemokratický program jak v domácí, tak i zahraničněpolitické sféře. Jako tři centrální a provázané elementy zahraničněpolitické tradice Labouristické strany identifikuje (1) internacionalismus ve smyslu přesvědčení o existenci základních sdílených zájmů a hodnot všech států a možnosti regulovat anarchické uspořádání mezinárodního systému prostřednictvím mezinárodních organizací, (2) ideu demokratického mezinárodního společenství a (3) ideu Británie jako vůdčí morální síly. Interpretace těchto principů se přitom podle Atkinsové v různých obdobích stávaly předmětem sporu mezi stranickými křídly.³⁶ Éru New Labour Atkinsová chápe jako období jejich reinterpretační ve světle výše zmíněné premisy – přijetí idejí globalizace a prohlubování vzájemné závislosti jako daného faktu. Za hlavní změny plynoucí z této reinterpretační považuje, a to především v období Blairovy vlády, (1) dílčí praktický (ne tak ovšem v rovině dis-

34 Mark Bevir, Oliver Daddow a Ian Hall, „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, *B7PIR* 15:2 (2013), 167.

35 Ian Hall, citováno v Mark Bevir, Oliver Daddow a Ian Hall, „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, *B7PIR* 15:2 (2013), 167–68.

36 Judi Atkins, „A Renewed Social Democracy for an ‘Age of Internationalism’: An Interpretivist Account of Labour’s Foreign Policy“, *B7PIR* 15:2 (2013), 176–78.

kurzu) ústup od formálního multilateralismu; (2) pojetí členství v mezinárodním společenství jako rovnováhy práv a povinností, jež otevírá cestu k intervencím proti „zlotřilým režimům“, a (3) připuštění možnosti násilné demokratizace těchto režimů.³⁷

Chris Kitchen a Rhiannon Vickersová se ve své případové studii zabývali vlivem zahraničněpolitických tradic na rámování a formulaci možných strategií řešení konkrétní mezinárodní kauzy, zadržování proliferačních snah Íránu. Autoři identifikovali dvě základní zahraničněpolitické tradice Labouristické strany: premisu, že na rozdíl od reálné politiky konzervativců, jež se zaměřuje pouze na hájení partikulárních zájmů Spojeného království, je labouristická zahraniční politika založena na zásadovém postoji k mezinárodnímu dění³⁸, a variantu liberálního internacionalismu, již Vickersová nastiňuje již ve výše citované monografii *The Labour Party and the World*. Při diskusi labouristického internacionalismu v éře New Labour autoři konstatovali tři hlavní momenty jeho evoluce a reinterpretace: (1) stírající se rozlišení mezi „domácí“ a „zahraniční“ sférou v důsledku globalizace; tato aktualizace podle nich vedla k utvrzení internacionalistického postoje strany; (2) ve vztahu k antimilitaristické tradici méně ambivalentní postoj k možnosti užití vojenské síly za specifických okolností (humanitární intervence); (3) ve vztahu k mezinárodní solidaritě přesun těžiště od solidarity s dělnickými a odborovými hnutími ve světě k solidaritě s nejchudšími obyvateli zemí třetího světa a k závazku k potírání chudoby ve světě.

2.2 Etická zahraniční politika

Chronologicky vzato prvním konkrétním prvkem ideového rámce zahraniční politiky New Labour, na nějž se pozornost akademické komunity soustředila, byl koncept „etické dimenze zahraniční politiky“. V literatuře převažuje názor, že šlo v principu pouze o nové pojmenování a, v důrazu na lidská práva, reinterpretaci normativního závazku, jenž i dříve tvořil integrální součást labouristické zahraničněpolitické tradice. Někteří jeho témata (omezování vývozu zbraní, podpora lidských práv) totiž byla součástí zahraničněpolitického programu strany již v opozičním

³⁷ Tamtéž, 188.

³⁸ Chris Kitchen a Rhiannon Vickers, „Labour Traditions of International Order and the Dilemma of Action Towards Iran“, *B7PIR* 15:2 (2013), 300.

období před rokem 1997.³⁹ Zároveň však pro akademické pozorovatele šlo o moment, v němž se v rovině diskurzu nová administrativa zřetelně odlišovala od svých konzervativních předchůdkyň, a takto silné akcentování etických aspektů zahraniční politiky bylo považováno za pro vládní strany netypické a v britském kontextu nečekané.

Již zaznělo, že raná akademická literatura „etickou dimenzi“ interpretovala buď jako zahraničněpolitickou komponentu konceptu Třetí cesty, anebo, v návaznosti na normativní teorii a Anglickou školu teorie mezinárodních vztahů, jako hledání modelu „dobrého občana mezinárodní společnosti“.⁴⁰ Jiná vysvětlení akcentovala faktor vnitropolitického a vnitrostranického strategického kalkulu: snahu o maximální odlišení se od nepopulárních konzervativních rivalů a také zásadní roli osobnosti Robina Cooka, jenž byl jmenováním ministrem zahraničí fakticky odstaven od rozhodování o ekonomické politice vlády a v radikálním zahraničněpolitickém programu našel náhradní platformu, s níž se mohl ucházet o podporu levicového křídla strany.⁴¹ Za završení této první etapy akademické reflexe „etické dimenze“ je možné považovat monografii *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?*, editovanou v roce 2000 Richardem Littlem a Markem Wickhamem-Jonesem⁴², v níž přispěvatelé rekapituluji historický, ideový a politický kontext „etické dimenze“ a na souboru zahraničněpolitických témat poměřují deklaratorní závazky a dosavadní praxi Blairovy vlády. Vyznění této konfrontace se mění v závislosti na posuzované oblasti. Jako obzvlášť diskutabilní vyčnívá politika vlády v záležitostech exportu zbraní⁴³ a celkově podle autorů

39 Podrobněji Mark Wickham-Jones, „Labour party politics and foreign policy“, in Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 93–111.

40 Vedle již citovaných prací např. Jim Buller a Vicky Harrison, „New Labour as a ‚good international citizen‘: Normative theory and UK foreign policy“, in Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 77–89. Trvající nosnost konceptu „dobrého mezinárodního občanství“ pro interpretaci aspirací britské zahraniční politiky nejen v éře New Labour, ale i následné koaliční vlády obhajuje Jonathan Gilmore, „Still a ‚Force for Good‘? Good International Citizenship in British Foreign and Security Policy“, *BřPIR* 17:1 (2015), 106–29.

41 Wickham-Jones, „Labour party politics and foreign policy“, 107. Za klíčovou postavu při formování rétoriky „etické dimenze“ je pokládán Cookův poradce David Clark. McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 111.

42 Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000).

43 Nick Cooper, „The pariah agenda and New Labour's ethical arms sales policy“, in Richard Little a Mark Wickham-Jones, *New Labour's foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 147–67.

v době vydání knihy převažovaly prvky kontinuity se zahraniční politikou přechozích vlád.

* * *

Labouristická vláda upustila od explicitního užívání pojmu „etická dimenze zahraniční politiky“ již koncem roku 2000, tedy ještě za působení Robina Cooka v čele FCO a před celkovou sekuritizací jejího zahraničněpolitického diskurzu po 11. září 2001. Možné příčiny takto časného návratu k víceméně tradičnímu způsobu vypovídání o britské zahraniční politice rozebral z krátkého časového odstupu Paul Williams. Zprv se podle něj postupem času jevila jako čím dál neudržitelnější propast mezi radikálními rétorickými závazky a skutečnými výsledky zahraniční politiky Blairovy vlády. Tento rozpor podle něj pramenil ze skutečnosti, že „etická dimenze“ byl rétorikou, a nikoli praxí nesený koncept. Přibývajíc zkušenost v úřadě dále dovedla představitele New Labour k lepšímu pochopení limitů toho, čeho je i při veškerém idealismu možné v komplikovaných reáliích mezinárodní politiky dosáhnout. Třetím důvodem pak byl pocítovaný tlak ze strany tisku, na nějž byla New Labour velmi citlivá. Tisk měl svou počáteční přemrštěnou interpretaci cílů, které vláda ve svých vyjádřeních k zahraniční politice deklarovala (mj. posun od „etické dimenze“ k „etické zahraniční politice“), podpořenou dále svým dobovým sklonem nadhodnocovat skutečný mezinárodní vliv Británie, vytvořit atmosféru v podstatě absolutistických očekávání, jimž vláda nemohla dostát. Ta se pak po skončení prvotní fáze „lábánek s tiskem“ nevyhnutelně stala terčem přemrštěné kritiky.⁴⁴

Ačkoli labouristická vláda explicitní jazyk „etické dimenze“ poměrně záhy záměrně opustila, zůstal její zahraničněpolitický diskurz prostoupený výrazným morálním (až moralizujícím) nábojem. Ten dále zesílil v souvislosti s manicheistickou conceptualizací „války proti teroru“ jako souboje Dobra, s nímž mluvčí – nejvýrazněji Tony Blair – Británii identifikovali, a Zla, ztotožněného s jejími protivníky. Přetrvávající rezonance idejí spojených s „etickou dimenzí“ je zřejmá i z faktu, že při odůvodňování nasazení britských jednotek v Afghánistánu i Iráku došlo záhy k posunu od argumentů z oblasti *hard security* k normativním argumentům a morálnímu ospravedlňování.⁴⁵ Nadále též zůstala institucionalizována

44 Paul Williams, „The Rise and Fall of the ‚Ethical Dimension‘: Presentation and Practice in New Labour’s Foreign Policy“, *Cambridge Review of International Affairs* 15:1 (2002), 59–62.

45 McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 112–15. McCormacková má za to, že při tomto posunu nešlo ani tak o „maskování“ bezpečnostních a ekono-

řada praktických inovací z období, kdy se britská zahraniční politika k „etické dimenzi“ explicitně hlásila. I proto tato oblast zůstala předmětem zájmu akademické komunity i v dalších letech.

Pro texty publikované po 11. září 2001 je oproti předchozímu období charakteristická větší kritičnost vůči Blairově vládě. To však může být dáno nejen vývojem vlastní politiky Tonyho Blaira v kontextu změněné konceptualizace mezinárodního prostředí, ale i ideologickou orientací autorů zabývajících se normativními aspekty zahraniční politiky a jejich osobním nesouhlasem s Blairovým postupem především v irácké krizi. Tak David Chandler upozornil na určitou lacinost rétoriky „etické dimenze“, jež nabízí vidinu snadného zisku v podobě zvýšení domácí politické legitimacy a popularity bez příliš důkladného zkoumání skutečných výsledků („propast mezi rétorikou a odpovědností“).⁴⁶ Nicholas Wheeler a Tim Dunne pak poukázali na nekoherentnost labouristického pojetí „etické dimenze“. To podle nich sestávalo ze dvou základních závazků, mezi nimiž v řadě konkrétních situací mohou panovat nepřekonatelné tenze: být „dobrým občanem mezinárodního společenství“, tedy aktivně působit prostřednictvím jeho institucí a dodržovat jeho pravidla a normy, a zároveň používat svůj vliv k ochraně a posilování liberálních a sociálně-demokratických hodnot lidských práv, demokracie a řádné správy (*good governance*).⁴⁷ A jak ukázala válka v Kosovu i později irácká krize, Tony Blair v případech, kdy multilaterální, s mezinárodním právem konformní cesta k řešení z etického hlediska naléhavých situací byla uzavřena, inklinoval k volbě procedurálně nelegitimních postupů mimo přijímané normy mezinárodního jednání. Derridovským dekonstruktivismem inspirované práce Dana Bulleyho⁴⁸ poukázaly na vnitřní rozporuplnost samotného konceptu „etické zahraniční politiky“, mimo jiné na skutečnost, že humanitárně motivovaný intervencionismus jako jednání v jeho intencích má nevyhnutelně nehumánní důsledky v podobě lidského utrpení a smrti. Navíc jak Bulley ilustroval na příkladu irácké krize, logika „etické (dimenze) zahraniční politiky“ vede současně jak k ozbrojené intervenci, tak k nesouhlasu s vojenským zásahem.⁴⁹

mických zájmů atraktivní rétorikou, ale spíše o způsob stvrzování britské identity a hodnot jako opaku represivních režimů, proti kterým Británie intervenovala.

46 David Chandler, „Rhetoric without responsibility: the attraction of ethical foreign policy“, *British Journal of Politics and International Relations* 5:3 (2003), 295–316.

47 Wheeler a Dunne, *Moral Britannia?*, 7.

48 Dan Bulley, *Ethics as foreign policy. Britain, the EU and the Other* (Abingdon: Routledge, 2009); Dan Bulley, „The politics of ethical foreign policy: A responsibility to protect whom?“, *European Journal of International Relations* 16:3 (2010), 441–61.

49 Bulley, „The politics of ethical foreign policy“, 449–52.

Z prací publikovaných po roce 2010 připomeňme již citovaný text Tary McCormackové, podle níž rétorika „etické dimenze“ pouze překrývala skutečnost, že hlavním rysem britské zahraniční politiky v období „postideologické vlády“ New Labour byla „absence jasné a konzistentní představy o identitě a hodnotách, které ve své vnější politice chtěla prosazovat“.⁵⁰ Zmiňovanou interpretivistickou vlnu pak reprezentuje text Jamieho Gaskartha, zaměřující se na interpretaci etických závazků a dilemat vrcholnými tvůrci britské zahraniční politiky období před i po roce 1997. Z jeho analýzy plynou tři poznatky. Předně pro samotné aktéry éry New Labour byl koncept „etické (dimenze) zahraniční politiky“, zahrnující i humanitární intervencionismus, dominantním referenčním rámcem zahraničněpolitického rozhodování. V širší perspektivě pak etické ohledy tvořily i v období před rokem 1997 integrální součást nadstranických tradic britské zahraniční politiky, jež Gaskarth vymezuje jako (1) realismus (kontinuita daná trvalostí zájmů); (2) zahraniční politika zohledňující své etické souvislosti; (3) „opatrný“ legalismus. Konečně zřetelně větší praktický prostor pro etické ohledy v zahraniční politice nalézali podle Gaskartha ti aktéři, kteří se zároveň odvolávali na levicové tradice v britském politickém myšlení – socialismus, sociální demokracii či labourismus.⁵¹

2.3 Doktrína mezinárodního společenství

V chronologickém pořadí druhým konceptem, který akademická literatura používá jako interpretační klíč k britské zahraniční politice éry New Labour, je soubor idejí o povaze mezinárodního společenství, globalizaci a intervenci, načrtnutý v Blairově chicagském projevu *Doctrine of International Community* z dubna 1999. Variantně bývá tento soubor idejí pro svou tematizaci možností zahraniční intervence v literatuře označován jako liberální či humanitární intervencionismus (též Blairova doktrína). Humanitárně motivované vojenské intervence pak bývají interpretovány jako praktické naplňování závazku k „etické (dimenzi) zahraniční politiky“. Jak jsme již uvedli výše, Blairova „Doktrína mezinárodního společenství“ a politická filosofie New Labour (*Third Way*) byly úzce propojeny prostřednictvím konceptu společenství (*community*). Proto byl

50 McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 104.

51 Jamie Gaskarth, „Interpreting Ethical Foreign Policy: Traditions and Dilemmas for Policymakers“, *B7PIR* 15:2 (2013), 192–209.

ve své době chicagský projev považován za průmět Třetí cesty do sféry zahraniční politiky.⁵²

Akademická reflexe Doktríny se od počátku soustředila na moment ospravedlňování zahraničních intervencí humanitárními ohledy. Jediný empirický materiál zpočátku představovala válka v Kosovu a předmětem debaty zde bylo místo etických a humanitárních pohnutek a rodící se Blairovy koncepce mezinárodního společenství v hierarchii motivů vojenského zásahu NATO, jehož byla britská vláda prominentním advokátem. V literatuře panuje široká shoda, že „Blairův morální kompas“, tedy altruistický impuls, představovaly pouze jeden z více motivů, jež vládu k aktivní podpoře vojenského zásahu vedly.⁵³ Jako další motivy bývají bez jednoznačné hierarchizace uváděny již konvenčnější ohledy na kredibilitu NATO v kontextu dřívějších hrozeb užití síly, obava z eskalace uprchlické krize a snaha překonat historickou image Labour jako strany nevěrohodné v záležitostech obranné politiky. Britská obhajoba intervence dále pracovala se dalšími dvěma typy argumentů, jež můžeme považovat za průmět dobového ideového rámce zahraniční politiky New Labour. V argumentu „podpory mezinárodního společenství“ (tj. souhlas většiny členů Rady bezpečnosti, existence požadavků nastolených dřívějšími rezolucemi Rady) rezonuje idea multilateralismu ukotveného v OSN. Argument „poučení z Bosny (Srebrenice)“ předkládá požadavek odčinit pocítované selhání západoevropských zemí během dřívějších fází války v bývalé Jugoslávii a dostát tak sebepojetí Evropy jako „civilizovaného kontinentu“. Civilizovanost (k níž mělo dění v Kosovu být v příkrém kontrastu) je v této perspektivě předkládána jako jeden z atributů kolektivní evropské identity, v níž je situována identita britská.

Práce odmítající autenticitu humanitárních motivů na straně intervenujících států NATO (např. radikální kritik Blairovy zahraniční politiky Mark Curtis je označuje za „mýtus“⁵⁴) jsou v rámci akademické komunity víceméně okrajové. Zajímavější je alternativní interpretace, již předkládá David McCourt. Ten připisuje zesílení intervencionismu v britské zahraniční politice konce 90. let nikoli logice „etické zahraniční politiky“ či Blairovu osobnímu a politickému přesvědčení, ale primárně obrození

52 Ralph, „A Difficult Relationship“, 125–26.

53 Srovnej např. Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 63–64 či Oliver Daddow, „Tony’s war? Blair, Kosovo and the interventionist impulse in British foreign policy“, *International Affairs* 85:3 (2009), 548–54.

54 Mark Curtis, *Web of Deceit: Britain’s Real Role in the World* (London: Vintage, 2003), 156. Curtis v této knize rozvíjí ideu Británie jako „zlotřilého státu“.

a novolabouristické aktualizaci tzv. atlantistické tradice (viz podkapitulu 2.4) britské zahraniční politiky.⁵⁵

Druhá linie akademické reflexe „Doktríny mezinárodního společenství“ se zaměřila na *topoi* „odmítání appeasementu“ a „poučení se z historie“. Ty byly, jak ukázal Mikkel Vedby Rasmussen, základními stavebními kameny diskurzní strategie dobového západního intervencionismu.⁵⁶ V literatuře je zdokumentováno, že v politickém diskurzu přelomu tisíciletí byly artikulovány historické analogie, jež rámovaly aktuální dění prostřednictvím odkazů na kolektivní historickou paměť. Například Clare Shortová, jež později rezignovala z Blairova kabinetu kvůli nesouhlasu s válkou v Iráku, spatřovala paralely mezi kosovskou krizí a nacistickým Německem a holokaustem a své soupeřníky z levicového křídla Labouristické strany, kteří s vojenskou intervencí nesouhlasili, připodobňovala k „usmířovačům Hitlera“ v roce 1939.⁵⁷ Pro diskurz liberálního intervencionismu byla naopak charakteristická, v kontrastu k *appeasementu*, silná tendence k prosazování preemptivních zásahů (např. Blair v roce 2007 obhajoval princip „progresivní preempce“).⁵⁸

Významným momentem v interpretaci Doktríny je Blairova ambice etablovat se jako vůdčí postava soudobé mezinárodní politiky i progresivního koncepčního uvažování o ní.⁵⁹ To se mu podařilo právě chicagským projevem, jímž slovy Davida McCourta „artikuloval a v jistém smyslu ztělesnil liberálně-intervencionistického ducha doby“. ⁶⁰ Myšlenky „Blairovy doktríny“ totiž nebyly ve své době ojedinělé. Koncept humanitární intervence se koncem 90. let formoval jako sdílená idea politiků levého středu v Evropě i Spojených státech a v téže době nabírala na intenzitě i debata o interpretaci Charty OSN a principu suverenity. Tim Dunne připomíná, že nejčastěji citovaná pasáž chicagského projevu, „úvahy“ (*considerations*) o podmínkách zahraniční intervence, vychází ze soudobého uvažování o doktríně spravedlivé války. Odlišuje se však od

55 McCourt, „Embracing Humanitarian Intervention“, 246–62.

56 Mikkel Vedby Rasmussen, „The history of a lesson: Versailles, Munich and the social construction of the past“, *Review of International Studies* 29:4 (2003), 499–519.

57 McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 112.

58 Clarke, „Foreign Policy“, 600.

59 Daddow, „Conclusion“, 226–27.

60 David McCourt, „The New Labour Governments and Britain’s Role in the World“, in Oliver Daddow a Jamie Gaskarth (edd.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 46.

ní absenci klíčového kritéria autority, tedy oprávnění uděleného příslušnou mezinárodní organizací.⁶¹

Bezprostřední přijetí chicagského projevu jako v principu ucelené vize mezinárodní politiky pro 21. století však bylo spíše odrazem dobové poptávky po programovém textu tohoto typu než toho, že by takovou vizí skutečně byl. Text vznikl v premiérově nejužším okruhu jen několik dní před Blairovým vystoupením, a nebyl tedy výstupem žádné zásadní koncepční debaty ani výrazem ideového konsenzu britské zahraničně-politické *policy community*.⁶² Oliver Daddow z formulací klíčových pasáží projevu usuzuje, že i samotný Blair si uvědomoval, že chicagský projev je (jen) prvním vyjádřením konceptuálního myšlení ve stadiu zrodu: například principy, kterými by se podle něj měly řídit úvahy o vojenské intervenci, zde nejsou předkládány jako kategorické požadavky, ale jako témata ke zvážení, a i v pasážích věnovaných Třetí cestě Blair pouze konstatuje, že „vytvářejí určité klíčové principy a myšlenky (...)“.⁶³ Podle Christophera Hilla tak hlavní význam chicagského projevu leží v tom, že představoval „malou revoluci proti pragmatickému empiricismu, který dominoval jazyku britské zahraniční politiky od dob Cobdena, Brighta a Gladstona“.⁶⁴ Zároveň „Doktrína mezinárodního společenství“ a Blairova obhajoba války v Kosovu přispěly k další intenzifikaci debaty o konceptu humanitární intervence (mimo jiné zda ji chápat jako právo, anebo povinnost), o limitech státní suverenity a obecněji o povaze a praktické interpretaci pozitivního mezinárodního práva.⁶⁵

Kritika Doktríny v akademické literatuře se váže zejména ke třem jejím aspektům. Prvním je již zmíněná absence „šestého“ kritéria (tzv. kritérium autority – oprávnění ze strany příslušné mezinárodní organizace) při rozhodování o případné vojenské intervenci. Při přípravě textu bylo toto kritérium podle všeho opomenuto cíleně, a právě z tohoto důvodu bylo od přípravy chicagského projevu v rozporu se zvyklostmi odříznuto ministerstvo zahraničí. Za tímto rozhodnutím měla stát obava, že by legalisticky uvažující FCO na zařazení kritéria autority – nejspíše ve formě požadavku udělení explicitního mandátu Rady bezpečnosti OSN, který samotný zásah v Kosovu postrádal – trvalo.⁶⁶ Opodstatně-

61 Tim Dunne, „Britain and the gathering storm over Iraq“, in Steve Smith, Amelia Hadfield a Tim Dunne (edd.), *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: OUP, 2008), 346.

62 Kampfner, *Blair's Wars*, 50–53.

63 Daddow, „Tony's war?“ 549–50.

64 Citováno v Wheeler a Dunne, *Moral Britannia?*, 20.

65 Dunne, „Britain and the gathering storm over Iraq“, 346.

66 Daddow, „Conclusion“, 224.